

TÜRKİSTAN MİMARİSİNİN SOSYAL GÖRÜNÜMÜ

Kent sakinlerinin kültür ve hayat tarzı, kentin konumu ve mimari özellikleri ile yakından ilişkilidir. Özellikle Orta Asya ve Kazakistan'daki ortaçağ şehirlerinin oluşumu ve gelişimi, sakinlerinin sosyal yapısını ve yaşam biçimini yansıtmaktadır. Türkistan, Kazakistan'daki böyle bir karakteristiğe sahip nadir şehirlerden birisidir.

Doğu tarzının seçkin örneklerinden birisi olan Türkistan antik kentinin mimarisi, Orta Çağ dönemine ait sosyal yapının izlerini yansıtır. Türkistan mimarisindeki eşsiz gelişme, yerel el sanatlarının, taş oymacılığının, ticaretin ve kültürün gelişimini de etkilemiştir. Buna ek olarak, ortaçağ şehirlerinin; kaleler (idari merkez), şehristan (sakinlerinin bulunduğu kısım) ve rabadlar (halkın yaşadığı kısım) olarak bölünmesi, kentsel nüfusun sosyal yapısını da değiştirmiştir. Genel olarak, kentsel yapıların ve evlerin mimarisi, geleneksel ailenin yaşam biçiminden etkilenmiştir. Örneğin, aile üyelerinin evdeki konumu ve görevi, gündelik hayattaki rutin faaliyetleri, kent sakinlerinin sosyal ilişkilerinin bir tezahürü olarak kabul edilir. Örneğin, Türkistan'da Ortaçağ'dan beri korunan mimari eserlerin büyük bir kısmı dini komplekslerden oluşmaktadır. Özellikle Hoca Ahmed Yesevi Türbesi yakınlarındaki mimari yapılar, şehrin o dönemdeki yaşamının bir kanıtıdır. Bu tür mimari eserler arasında camiler, medreseler, türbeler ve mezar taşları bulunmaktadır. Şehirdeki dini kompleksler, farklı zamanlarda çeşitli siyasi ve sosyal işlevleri yerine getirdi. Bu husus, daha sonraki arkeolojik kazılarda bulunan eserler tarafından doğrulanmıştır. Araştırmacıların kaynaklarına göre kentin sosyal yapısı, XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar korunmuştur. Hazreti Sultan'ın türbesi etrafındaki sokaklarda, pazarlar, çayhaneler vb. tesisler, dönem itibarıyla şehirdeki yapıyı göstermesi açısından önemlidir. Öyle ki, Rus araştırmacılar, Türkistan'a geldiklerinde kendilerini Paris'e gelmiş gibi hissettiklerini gizleyememişlerdir.

Türkistan'ın XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında ve Sovyet dönemindeki mimari görünümü, şehirdeki tren istasyonu, askeri kışla, eğitim kurumları ve bir dizi konut binası ile karakterize edilebilir. Bunların arasında 1904 yılında inşa edilen Türkistan tren istasyonu, hala faaliyet göstermektedir. Yine o dönemden kalan eğitim kurumlarından biri de günümüzde Sattar Erubaev Anıt Müzesi olarak hizmet vermektedir.

Türkistan'ın kültürel ve sosyal gelişimi, günümüz sosyal yaşamında da birçok değişikliği beraberinde getirmektedir. Eski şehrin, yeni binalarla gelişip ve genişlemesi bunun bir göstergesidir. Bu bağlamda, bölge merkezi Türkistan'ın, kültürel ve sosyal açıdan daha da gelişiminin doğrudan beşeri sermayeye bağlı olduğunu ifade etmek gerekir. Örneğin, şehirde çok katlı binada yaşamak, yaş ve ya cinsiyete bakmaksızın, insanları bir araya toplayıp işlevini yerine getirmektedir. Zira birçok insanın iş yeri bu binalarda yer alarak, boş zamanı ve neredeyse tüm yaşamı söz konusu binalarla bağlantılı olarak geçmektedir. Bu bakımdan devlet, Türkistan'daki kültürel ve sosyal hayatın iyileştirilmesi için en uygun koşulları yaratmaya çalışmaktadır. Bu, her şeyden önce sosyal şehircilik yaratma ihtiyacını göstermektedir. Bu, Türkistan'ın sosyo-kültürel bağlamda yeni bir seviyeye ulaşması için geniş fırsatlar yaratmaktadır. Şu anda Türkistan'ın sosyal yapısı, kentteki yapılanmanın ana yönleriyle belirlenebilir. Örneğin, Türkistan'ın 2050 stratejik planı iki bölüme ayrılmıştır: birincisi antik "Türkistan - bir turizm kenti", ikincisi "rahat bir yaşam için Türkistan". Stratejik planın ilk bölümü, antik kentteki imar ve inşaat çalışmaları kent toplumunun kültürel ve sosyal yaşamının geliştirilmesine yönelik tasarlanmıştır. Kent, yeni semtler, çeşitli iş merkezleri, sektörler ve alışveriş merkezleri ile yenilenecektir. Bu durum, şehrin kültürel potansiyelinin artırılmasında beşeri sermayenin rolünün önemli olduğunu göstermektedir. Buna göre eski şehirde, yeni inşa edilen müzeler, sanat merkezleri, tiyatrolar, kültür evleri, araştırma merkezleri ve doğu tarzında inşa edilen sosyal tesisler, toplumun yaşam kalitesini artırmalıdır. Bu husus, mevcut kentsel dönüşüm çalışmalarının ana önceliklerinden biridir. Diğer taraftan, şehre yönelik eski doğu tarzında tasarlanan çalışmalar, Türkistan'ın bir ortaçağ kenti olduğunu ve geleneksel değerleri desteklediğini göstermektedir. Bu Postmodern mimaride yerel gelenek ve yeniliğin kavşağı olarak görülmektedir. Ayrıca, Türkistan'ın farklı bölgelerinde yer alan rekreasyon alanları ile parkların sayısının artırılması ve su fizikyelerinin inşa edilmesi, şehir sakinlerinin ve ziyaretçilerin boş zamanlarını verimli bir şekilde geçirmelerine imkan sağlayacaktır. Genel olarak kent yaşamındaki temel sosyal sorunların, şehir altyapısı ile ilgili olduğu söylenebilir. Bu kapsamda Türkistan şehrinin birtakım sorunlarının bulunduğu bilinmektedir. Özellikle, kaliteli içme suyu

sorunu, hava kirliliği ve çevre koşulları antik kentin temel sorunlarının başında gelmektedir. Bunların yanında şehir içi yolların onarımı, ihtiyaç duyulan yerlere çöp kutularının konulması, ilgili yerler engelliler için şeritlerin yerleştirilmesi, otopark ve parklarda hizmet alanlarının geliştirilmesi de diğer eksiklikler olarak ifade edilebilir. Yeniden yapılanma sürecinde sayılan bu sorunların ele alınması gerekmektedir.

Şehirlerdeki modern mimari yapılar, toplum yaşam kalitesini yükseltmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda Türkistan'ın turistik ve idari merkezi olarak yapımı devam eden binaların kendine özgü işlevi mevcuttur. Bu günümüz Türkistan'daki mimari yapıların çok fonksiyonlu bir işleve sahip olduğunu göstermektedir. Örneğin, büyük iş merkezlerinde sadece iş yapılarının faaliyetleri değil, aynı zamanda eğitim kursları, mağazalar ve kafeler vb. hizmetler de mevcuttur. Modern eğilimlerin aksine, bu tür olaylar şehirdeki multidisipliner hizmetlerin merkezleşmesini sağlamaktadır. Bunun akabinde insanların bina içinde rahat yaşaması için koşullar yaratılmaktadır.

Türkistan'ın kalkınması için hazırlanan Genel Plan, 2050 yılına kadar şehir nüfusunun 500 bin kişiye ulaşacağını öngörmektedir. Bu öngörü, şehrin kapsamlı genişlemesini ve konut artışını gündeme getirmektedir. Buna istinaden Türkistan'daki konut projelerinin artırılması planlanmaktadır. Örneğin 2019 verilerine göre, Türkistan'daki konutların %92.2'si tek katlı olup, 3.3 milyon metrekareden oluştu. Türkistan'ın kalkınması için Genel Plan'a göre, 2035 yılına kadar çoğu yüksek binalardan oluşan konut projelerinin 9,3 milyon metrekareye çıkarılması onaylandı. Ayrıca okul, kreş ve klinik gibi sosyal tesislerin yapımının da hızla artırılması planlanmaktadır. Bu planlamalar, şehrin sosyal sorunlarını çözmek için uygun koşullar yaratacaktır.

Sonuç olarak, Türkistan'da bulunan sosyal yapıların temel amacı, kent halkının hayatını kolaylaştırmak, modern trendlere göre organize etmektir. Diğer taraftan, eski Türkistan'ın farklı dönemlerinde inşa edilen konutlar ve kamu binaları kendi tarihlerini ortaya koymaya devam edecektir. Ayrıca, kentsel mimarideki sosyal eğilimler, kentsel antropoloji çalışmasının ana araştırma hedefi olarak kabul edilmektedir. Bu, gelecekte Türkistan mimarisini sembolik, göstergesel bir şekilde inceleme ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Politika, Dış İlişkiler ve Güvenlik

- Kırgızistan Dışişleri Bakanı Ruslan Kazakbayev, Avrupa Birliği (AB) Kırgızistan Delegasyonu Başkanı, Büyükelçi Eduard Auer ile görüşti. Bakan Kazakbayev, ülkenin demokrasi değerlerine ve insan haklarının korunmasına sıkı sıkıya bağlı olduğunu ifade etti. Kazakbayev, Kırgızistan'ın AB ile işbirliğine ilgi duyduğunu ve geliştirilmiş Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'nı imzalamayı ve onaylamayı amaçladığını da sözlerine ekledi. Auer ise açıklamasında AB'nin, Kırgızistan'daki cumhurbaşkanlığı seçimlerinin sorunsuz tamamlanmış olmasından ötürü duyduğu memnuniyete değindi (Kabar, 21.01.2021).
- Kazakistan'ın ilk Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Birleşik Rusya Partisi Genel Başkanı ve Rusya Güvenlik Konseyi Başkan Yardımcısı Dimitri Medvedev ile bir telefon görüşmesi yaptı. Medvedev, Nur Otan Partisi'nin zaferinden dolayı Nursultan Nazarbayev'i tebrik ederek, seçim sonuçlarının, Partinin stratejik yükselişinde güçlü bir halk desteği olduğunu belirtti. Her iki siyasetçi, iktidar partileri arasında var olan yüksek düzeyli işbirliğine dikkat çekerek, ikili ilişkileri daha da derinleştirmek ve genişletmek konusunda anlaşılabilir (Kazinform, 19.01.2021).
- Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) üyeleri, Tacikistan'ın Daimi Temsilcisi Hasan Sultanov'un başkanlığında çevrimiçi bir toplantı gerçekleştirdi. KGAÖ sözcüsü Vladimir Zaynetdinov, KGAÖ Daimi Konseyi'nin, yeni kitle imha silahlarının geliştirilmesi ve üretmesinin yasaklanması da dâhil olmak üzere birkaç önemli siyasi bildirinin taslaklarını onayladığını bildirdi. KGAÖ üye devletlerinin BM büyükelçileri, onaylanan belgeleri gözden geçirdikten sonra kabul edecekler (BelTA, 22.01.2021).
- 21 Ocak 2021'de, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinin Olağanüstü ve Tam Yetkili Büyükelçileri, Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov ile geleneksel yıllık toplantıda bir araya geldiler. Toplantıda, büyükelçiler 2021'de gerçekleştirilecek faaliyetlerle ilgili "saatleri senkronize ederek", uluslararası politikaların çetireli alanlarında, BDT ülkeleri arasındaki işbirliği konularını görüştüler. Katılımcılar, BDT, KGAÖ ve Avrasya Ekonomik Topluluğu içindeki taahhütlerin yerine getirilmesinin önemini teyit ettiler (Kazembassy.ru, 21.01.2021).
- Kırgızistan'da 10 Ocak 2021'de yapılan cumhurbaşkanlığı seçim sonuçları, Kırgızistan Merkez Seçim ve Referandum Komisyonu (KMSRK) tarafından resmi olarak kabul edildi. KMSRK'nın Kararı uyarınca, oyların %79,20'sini alarak Kırgızistan Cumhurbaşkanı olan Sadır Caparov'a Başkanlık mazbatasını ve rozeti teslim edildi (Kabar.kg, 20.01.2021).
- Azerbaycan Başbakan Yardımcısı Şahin Mustafayev, Afganistan Merkez Bankası Başkan Vekili Ajmal Ahmedi ve Türkmenistan Başbakan Yardımcısı Bayramgeldi Ovezov çevrimiçi bir toplantı yaptı. Taraflar, Azerbaycan, Afganistan ve Türkmenistan arasında çeşitli alanlardaki mevcut durum ve karşılıklı işbirliği hakkında görüş alışverişinde bulunarak, ticaret ve yatırım, enerji, ulaşım ve lojistik, telekomünikasyon ve bilgi teknolojileri, gümrük ve sınır konularında işbirliğini genişletmek ve yoğunlaştırmak için bir yol haritasına imza attılar (Today.az, 20.01.2021).

Ekonomi, Finans ve Enerji

- Türk dili konuşan ülkeler, birliği güçlendirmek için enerji sektöründe işbirliğini derinleştiriyor. Geçtiğimiz günlerde Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi SOCAR Başkanı Rovnag Abdullayev, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi heyeti ile bir toplantı yaptı. Abdullayev, SOCAR'ın Türkiye ve Azerbaycan arasındaki ekonomik işbirliğinin temelini oluşturduğunu, ayrıca KazMunayGaz, Özbekneftegaz ve Macaristan'ın MOL şirketi dâhil olmak üzere Türk devletlerinden tanınmış şirketlerle ortaklıklar geliştirdiğini ifade etti. Diğer taraftan, SOCAR'ın Türkmenistan'la olan enerji işbirliği de artmaktadır (ME-NAFN, 19.01.2021).
- Azerbaycan ve Türkmenistan Cumhurbaşkanları İlham Aliyev ve Kurbangulu Berdimuhamedov, video konferansla yaptıkları görüşmede Hazar Denizi'ndeki "Dostluk sahasının" hidrokarbon kaynaklarının ortak keşfi ve geliştirilmesi konusunda bir mutabakat zaptına imza attılar. Cumhurbaşkanı Berdimuhamedov, imzalanan belgenin ikili işbirliği ve sürdürülebilir enerji için elverişli koşullar yaratma çabını belirtti. Azerbaycanlı mevkidaşı, Hazar Denizi'nin iki ülkeyi ve iki toplumu birleştireceğini kaydetti (AZERTAC, 21.01.2021).
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Kazak hükümeti ve yerel finans kurumları ile birlikte 2020-2024 Eko-Damu Kredi Programı'nın ikinci aşamasını başlattı. Program, özel koruma altındaki doğal alanların yakınındaki kırsal kesimlerde yaşayanlar için tasarlanmıştır. Ekoturizm, ormancılık, kümes hayvancılığı, tavşan yetiştiriciliği ve acılık gibi çevre dostu işletmeleri geliştirmeyi amaçlayan program, 275,3 milyon tengelik (653 bin dolar) bütçe ile 4,5 yıla kadar %6 oranında düşük faizli kredi sağlayacaktır (Kazinform, 21.01.2021).
- Rusya Maliye Bakanı Anton Siluanov, bütçe açığının 2020'de, 56 milyar dolarla GSYİH'nin %3,8'i seviyesinde gerçekleştiğini bildirdi. Rusya'nın bütçe gelirleri 254 milyar dolara ulaşırken, harcamalar ise 310 milyar dolar olmuştur. Bakan, salgın döneminde benzeri görülmemiş boyuttaki desteğin, bütçe harcamalarının büyümesine neden olduğunu ve 2020'nin sonunda 2019'a kıyasla dörtte birin üzerinde bir artış yaşandığını sözlerine ekledi. Harcamalardaki artışa göre Rusya, G20'nin ilk beş ülkesi arasında yer almaktadır (TASS, 21.01.2021).
- Özbekistan Devlet İstatistik Komitesi'nin verilerine göre, 2020 yılında ülkenin dış ticaret hacmi, 5,4 milyar dolar azalarak 36,3 milyar dolar olmuştur. Özbekistan'ın ihracatı 15,1 milyar dolar, ithalatı ise 21,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Ülkenin en büyük üç ticaret ortağı Çin, Rusya ve Kazakistan olurken, 4,1 milyar dolarlık ihracat ve 7,7 milyar dolarlık ithalatla dış ticaret, ağırlıklı olarak BDT ülkeleri ile gerçekleşmiştir (UzReport, 21.01.2021).
- Tacikistan parlamentosunun üyeleri, geçen yıl Ekim ayında Tacikistan ile Asya Kalkınma Bankası (AKB) arasında imzalanan bir hibe anlaşmasının onaylanması için oy kullandı. Hibe, ülkedeki gençlerin, kadınların ve göçmen işçilerin becerilerini artırmayı amaçlamaktadır. Hükümet, proje kapsamında üç yeni göç hizmet merkezi açmayı planlamaktadır. AKB proje uygulaması için 30 milyon dolar ayırırken, Tacikistan hükümeti ve Japonya Bilgi ve İletişim Teknolojileri Fonu sırasıyla 3 milyon dolar ve 1,5 milyon dolar sağladı (Asia-Plus, 20.01.2021).

Toplum ve Kültür

- Ukrayna Başbakan Yardımcısı ve Ukrayna'nın Geçici İşgal Altındaki Toprakların Yeniden Entegrasyonu Bakanı Öleksiy Reznikov, Ukrayna'nın 2032 yılına kadar Kırım Tatar dilinin geliştirilmesi için bir konsept geliştireceğini duyurdu. Konseptin, Ukraynalıların 170 milyonluk Türk dünyasını keşfetmelerine yardımcı olacağını belirtti. Bu adım aynı zamanda Ukrayna'nın Türkiye, Azerbaycan ve Orta Asya ülkeleri gibi Türk devletleriyle ilişkilerini de güçlendirecektir (Interfax.com.ua, 20.01.2021).
- Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Türk Konseyi Genel Sekreteri Bağdat Amreyev, TÜRKSOY Genel Sekreteri Düsen Kaseinov ve Türk Kültür ve Miras Vakfı Başkanı Günay Afandiyeva'yı kabul etti. Cumhurbaşkanı Aliyev, iki uluslararası Türk kuruluşu nezdinde heyete, kurtarılan bölgeleri ziyaretlerinden ve Ermenistan ile çatışmada verdikleri destekten ötürü teşekkür etti. Azerbaycan'ın kurtarılmış topraklardaki tarihi ve kültürel eserlerin restorasyonu için Türk Keneşi ve Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) ile görüşeceğini ifade etti (Da-ilyabah.com, 20.01.2021).
- Türkiye Dışişleri Bakanlığı tarafından Kırgızistan'a gönderilen tıbbi malzemeler Bişkek'e ulaştı. İnsani yardım kapsamında gönderilen malzemeler, İstanbul merkezli Dünya Ahıska Türkleri Birliği'nin (DATÜB) katılımıyla teslim edildi. Söz konusu sevkiyat, 20.000 ameliyat maskesi, 1.200 N95 maske, 1.500 koruyucu tulum, 7 termometre, 1 vantilatör, 115 yüz koruma maskesi ve ilaç kutularından oluşmaktadır (Kabar.kg, 19.01.2021).
- Save the Children insani yardım örgütünün çocuklara yönelik hazırladığı son rapora göre, 2021 yılında Afganistan'da yaklaşık 10 milyon çocuk yetersiz beslenme riski altındadır. 9,7 milyon çocuk olmak üzere 18 milyondan fazla Afgan, acilen cankurtarma desteğine ve yiyeceğe ihtiyaç duymaktadır. Böyle feci bir tablonun başlıca nedenleri arasında şiddetli çatışmalar, yoksulluk ve Covid-19 salgını gelmektedir. Adı geçen örgüt, 2021 yılı için 3 milyar dolarlık yeni bir fon çağrısında bulundu (Aljazeera.com, 21.01.2021).
- Tacik hükümetine bağlı Acil Durum Komitesi, Orta Asya devletleri ve Afganistan'dan kurtarıncılar için Ulusal Eğitim Merkezi inşaatının ilk aşamasının başladığını duyurdu. "Tacikistan'ın Güney Sınır Bölgesinin Afganistan'la İstikrara Kavuşturulması" adlı proje, doğal afetlerle ilgili çeşitli tehdit ve riskleri ele almayı hedefliyor. Merkez inşaatı açılış törenine Almanya, Afganistan, Kazakistan, Kırgızistan, Ukrayna ve Fransa'nın Tacikistan büyükelçilerinin yanı sıra çeşitli uluslararası kuruluşların başkanları katıldı (Asiaplustj.info, 19.01.2021).
- 2020 yılında, yaklaşık 13 bin etnik Kazak tarihi vatanına geri döndü. Kazakistan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, 2020 yılında Kazakistan'a dönen etnik Kazakların %53,1'inin Çin'den, %31,3'ünün Özbekistan'dan, %8,7'sinin Türkmenistan'dan ve diğer ülkelerden geldiği bildirildi. Yeni gelenlerin yarısından fazlası (%51,3) Almatı Bölgesi'ne, %13,3'ü Mangıstau'ya ve %5,6'sı Türkistan Bölgesi'ne yerleşmiştir (Inform.kz, 21.01.2021).